

(Produktgericht milieurecht, VMR 1995-1, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1994, ISBN 90 271 4125 8).

Na inleidingen van *Rehbinder* en *Sommer* waarin respectievelijk een kort overzicht van de relevante juridische aspecten van een produktgericht milieubeleid en een overzicht van de ontwikkelingen in Centraal- en Oost-Europa worden geschetst, wordt in de volgende drie bijdragen (van *Rehbinder*, *Lavrysen* en *Winter*) ingegaan op de bestaande regeling op EU-niveau. *Luc Lavrysen* laat in zijn 'Strategies for the control of chemical substances in the EC' zien dat de bestaande EG-regels (met name de gevaarlijke-stoffenrichtlijn 67/548 en de vele latere aanpassingen) zich vooral richten op de identificatie en classificatie van gevaarlijke stoffen en op regels betreffende verpakking en labelling. Voor 27 stoffen of groepen van stoffen zijn ook restricties gesteld met betrekking tot de productie en verhandeling van de stof zelf (o.a. PCB's en veel bestrijdingsmiddelen). *Lavrysen* concludeert dat slechts voor 1% van de gevaarlijke stoffen voldoende gegevens voorhanden zijn om langs de weg van standaardisatie regels te stellen. Het juridisch kader is voorhanden voor regels betreffende de andere 99%. Wat echter bij de EG ontbreekt is kennis over deze stoffen. De Commissie is bezig deze kennisachterstand in te lopen (o.a. dankzij het onlangs opgezette European Bureau for Chemical Substances), maar blijft afhankelijk van de bereidheid van lid-staten en de industrie om gegevens aan te leveren, en die bereidheid lijkt klein.

Een volgend blokje bijdragen betreft ontwikkelingen in Oost-Europa. Achtereenvolgens worden de bestaande en in ontwikkeling zijnde wetten betreffende milieugevaarlijke stoffen en producten in de Russische Federatie, Roemenië en de Tsjechische Republiek behandeld. In de Russische Federatie heeft men inmiddels een heel samenstel van wetten op basis waarvan gewaarborgd moet worden dat voedingsmiddelen geen schadelijke stoffen bevatten, dat bepaalde bestrijdingsmiddelen niet toegepast worden, dat verpakking alleen op ecologisch verantwoorde wijze mag geschieden, etc. *Irina Krasnova* betoogt in haar 'Legal and administrative measures to ensure ecological safety of consumer goods in Russia' echter dat van uitvoering en handhaving hoegenaamd niets terecht komt. Zo geldt een wettelijk verbod van tabak- en alcoholreclame, maar in de praktijk wordt op de Russische TV volop geadverteerd voor deze producten. Verder valt op dat bij alle regelingen steeds de nadruk ligt op bescherming van de volksgezondheid. Bescherming van het milieu als zodanig lijkt, behoudens enkele uitzonderingen, buiten de reikwijdte van de wetten te vallen.

*Halina Ward* ('Trade and environment issues in the multilateral regulation of international trade in chemicals') behandelt op uitgebreide wijze de relatie tussen produktgericht milieurecht en internationale handel, toegespitst op de handel in chemicaliën. *Ward* toont aan dat internationale inspanningen tot dusver beperkt blijven tot het boven tafel krijgen van informatie. Dat gebeurt onder andere door de 'Prior Informed Consent'-procedure, die verder gaat dan alleen informatie-uitwisseling, maar staten ook in de gelegenheid stelt vooraf toestemming te verlenen aan de import van chemicaliën (het exporterende land moet dan exportrestricties opleggen). Momenteel wordt in FAO- en UNEP-verband onderzocht op deze PIC-procedure een verplichtend juridisch karakter moet krijgen (wat binnen de EU reeds voor bepaalde situaties het geval is), terwijl misschien ook voor bij het GATT aangesloten landen deze procedure gaat gelden. Voor deelonderwerpen is de PIC-procedure in ieder geval al verder uitgewerkt, bijvoorbeeld in de 'London Guidelines for the Exchange of Information on Chemicals in International Trade'. De vraag is in hoeverre exportrestricties die voortkomen uit een wettelijk geregelde PIC-procedure in overeenstemming zijn met GATT-afspraken. *Ward*, die helaas alleen de eerste Tuna Fish-uitspraak van het GATT-panel behandelt, pleit voor een andere aanpak van het GATT-panel van deze materie, want bij de huidige stand van zaken komt een juridische afdwingbare PIC-procedure al gauw in strijd met GATT-afspraken. *Ward* acht het echter zinniger om bepaalde gevaarlijke chemicaliën aan een binnenlands produktieverbod te onderwerpen, gekoppeld aan een importen verhandelingsverbod. Deze aanpak is volgens *Ward* niet in strijd met de GATT-afspraken en hiermee kan indirect bereikt worden dat de export van gevaarlijke chemicaliën wordt beperkt. Na een bijdrage van *Temminck*, die ook lid was van de genoemde werkgroep van de VMR, over de Europeesrechtelijke beperkingen van nationaal produktgericht milieubeleid, gaan de laatste bijdragen over de rol van de consument bij produktgericht milieubeleid. *Jerzy Jendroska* ('Legal concept of EIA and control of products') pleit in dit kader voor het toepassen van de m.e.r.-procedure. Hij heeft hiermee vooral de publieke discussie en de educatieve werking van m.e.r. op het oog, maar het is de vraag of je zo'n zware procedure moet gebruiken als het eerste doel is het bewust maken van de consument van de milieueffecten van bepaalde producten. Dan zie ik meer in het in de VS gehanteerde systeem van de Toxic Release Inventory (TRI), op basis waarvan voor een ieder milieu-relevante informatie beschikbaar

Betty Gebers/Jerzy Jendroska (Eds.), **Environmental control of products and substances, legal concepts in Europe and the United States, Studies of the Environmental Law Network International vol. 6**, Peter Lang GmbH, Europäischer Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main/Berlin/Bern/New York/Paris/Wien 1994, ISBN 3 631 47672 8. 178 p. DM 65.

Van 8 tot 11 oktober 1994 hield het Environmental Law Network International (ELNI) zijn jaarlijkse congres in Wrocław in Polen, waar meer dan vijftig milieu-juristen uit Oost- en West-Europa over de regulering van stoffen en producten hebben gesproken. In dit boek zijn de aangepaste papers die tijdens het congres gepresenteerd zijn, gebundeld. Het gaat om vijftien bijdragen, die ik hier niet allemaal kan bespreken. Ik zal volstaan met het aan de orde stellen van de naar mijn mening belangrijkste bijdragen, waarbij de nadruk valt op die bijdragen die gezien kunnen worden als een waardevolle aanvulling op het onlangs door de Vereniging voor Milieurecht uitgebrachte rapport van de Werkgroep Produktgericht Milieurecht

is in een, ook via computer, nationaal toegankelijke database. In de VS, zo blijkt uit *Sanford J. Lewis* 'The right to know about toxic hazards and related trends toward environmental democracy in the United States', moeten bepaalde categorieën van bedrijven met tien werknemers of meer voor bepaalde chemicaliën o.a. aangeven hoeveel in het milieu terecht komt, hoeveel materiaal per jaar wordt gerecycled en of via bron-gerichte maatregelen reductie van de produktie van chemicaliën wordt bereikt of nagestreefd.

Passen we deze methode ook in ons land en de EU toe, zoals *Marga Robesin* bepleit ('Introduction of a polluting emissions register in the EC'), dan kan ook hier bereikt worden dat bedrijven proberen zo goed mogelijk voor de dag te komen en zelf maatregelen nemen om emissies te voorkomen of te beperken, en kan het bewustzijn van consumenten bij de milieu-aspecten van hun koopgedrag vergroot worden. Van belang is wel te onderzoeken in hoeverre zo'n systeem, dat in de VS vooral op emissies gericht is, ook kan worden toegepast op produkten.

De meeste bijdragen in de bundel hebben betrekking op de regulering van gevaarlijke chemische stoffen, en dat is maar een beperkt – zij het wel belangrijk – onderdeel van produktgericht milieurecht. Een integrale aanpak van produkten in bredere zin, waarbij wordt uitgegaan van een integraal ketenbeheer, lijkt tijdens het congres waar de bundel een neerslag van vormt, niet aan de orde geweest te zijn. Waarschijnlijk hebben de acute problemen met gevaarlijke stoffen in Oost-Europa de toon gezet.